

ORIGINEA ȘI EVOLUȚIA LIMBII ROMÂNE

Prof. Nicula Vasilica Nelia

I . Limba română – limbă romanică

În *Istoria Limbii Române*, Alexandru Rosetti definea limba română ca fiind

**„limba latină populară (sau vulgară),
vorbită neîntrerupt în părțile de răsărit
ale Imperiului Roman”.**

Definiția pune în evidență originea latină a limbii române și proveniența limbii române din latina populară, care are niște particularități distincte față de latina cultă, literară. Definiția dată de Al. Rosetti evidențiază, de asemenea, continuitatea existenței limbii și a poporului român în locul de formare - partea de răsărit a Imperiului Roman, ceea ce duce și la *gruparea limbii române în cadrul limbii romanice din grupa orientală.*

II . Formarea limbii române

Limba română s-a format în sec I din mileniul I după cele 2 războaie daco-romane (101-102;105-106), când, dacii fiind înfrânți, Dacia devine colonie romană și e intens colonizată.

Acest lucru are drept consecință formarea poporului român și concomitent a limbii române.

Acest proces se desfășoară simultan și durează aproximativ 150-200 de ani. Mai întâi se manifestă fenomenul *bilingvismului*. Se utilizează simultan atât limba autohtonă (de substrat), daco-geta, cât și limba cuceritorilor, care este limba oficială.

Treptat, limba autohtonă cedează locul limbii *latine populare*, care se transformă cu timpul în limba română, o limbă romanică la fel cu celelalte limbi romanice apărute pe fundamentul limbii latine.

Din limba autohtonă au rămas
aprox **150** de cuvinte descoperite prin
comparație cu limba albaneză, acestea
formând o moștenire a limbii trace:
abur, brad, brazdă, moș, vatră
etc, precum și unele denumiri
toponimice: *Argeș, Jiu, Criș, Siret.*

III . Demonstrarea caracterului latin al limbii române

Limba română face parte din grupul **limbilor romanice**, alături de: **catalana, dalmata, franceza, italiana, portugheza, provenșala, retoromana, sarda, spaniola.**

Demonstrarea caracterului latin al limbii române se poate face prin *metoda comparativ istorică*.

Aplicând această metodă se constată că sistemul fonetic, structura gramaticală a limbii române, sintaxa și nucleul cel mai important al vocabularului sunt de proveniență latină :

1. sistemul fonetico-fonologic este cel moștenit din latina populară cu unele modificări, astfel se remarcă faptul că din latină în română s-au produs următoarele modificări :

- închiderea vocalei „a” atunci când este urmată de consoanele „m” sau „n”

ex : campus > câmp
canto > cânt

- „o” accentuat s-a diftongat
- ex : florem > floare
solem > soare

- căderea consoanelor finale
- ex : dentem > dinte

- căderea lui „h” initial

ex : homo > om

habeo > (a) avea

- „b” intervocalic s-a elidat

ex : sebum > seu

- „cs ” > „ps”, „ct” > „pt”

ex : cocsa > coapsa,

lactem -lapte

2. Structura gramaticală a limbii române e moștenită aproape integral din cea a latinei populare , dar în general gramatica limbii române populare fiind mai simplă, româna a dus mai departe acest proces de simplitate a structurii gramaticale.

Sub aspect gramatical, structura limbii romane este cea mai apropiată de cea a latinei populare față de toate limbile romanice.

- Astfel, în domeniul **verbului** s-au moștenit din latină cele 7 moduri la care româna a adăugat condițional-optativul.
- În latină erau 3 timpuri (imperfect, perfectul și mai mult ca perfectul) iar în română s-a adăugat și perfectul compus.

S-au moștenit de asemenea cele 4 conjugări din latină:

- -canto-are ; (a) canta (I)
- -video-ere ; (a) vedea (II)
- -faco-ere ; (a) face (III)
- -audio-ire ; (a) auzi (IV)

În ceea ce privește **substantivul**, am moștenit declinările lor. În latină erau 5 declinări, iar în română din cauza căderii consoanei finale, au rămas 3 declinări.

Am moștenit toate cele 5 cazuri din latină, cu excepția „Ablativului”.

Marea varietate a pronumelor din română își are originea tot în latină; astfel, ego, mei, mihi, me > eu, mie, mă, mi.

Numeralul este moștenit integral din latină cu excepția numeralului 100.

Adverbele și adjectivele sunt multe dintre ele moștenite din latină , ca și cea mai mare parte a prepozițiilor și conjuncțiilor.

3.Sintaxa limbii române a

moștenit caracterul mai liber al sintaxei latinei populare; astfel, în latina cultă predicatul era la sfârșitul propoziției, iar propoziția principală la sfârșitul frazei, în timp ce în română predicatul poate ocupa orice loc iar ordinea propozițiilor este mai liberă.

4. Vocabularul fundamental al limbii române este în proporție de 65 % de origine latină. Ca dovadă, denumirea părților corpului omenesc sunt de origine latină, cu excepția cuvintelor: pleoapă, obraz, gleznă (limba slavă).

**Denumirea obiectelor
 uzuale (casă, masă, pat), acțiuni
 fundamentale (a mânca, a dormi,
 a înghiți, a mesteca, a muri),
 denumirile gradelor de rudenie
 (mama, tata, frate, sora) sunt
 latinești.**

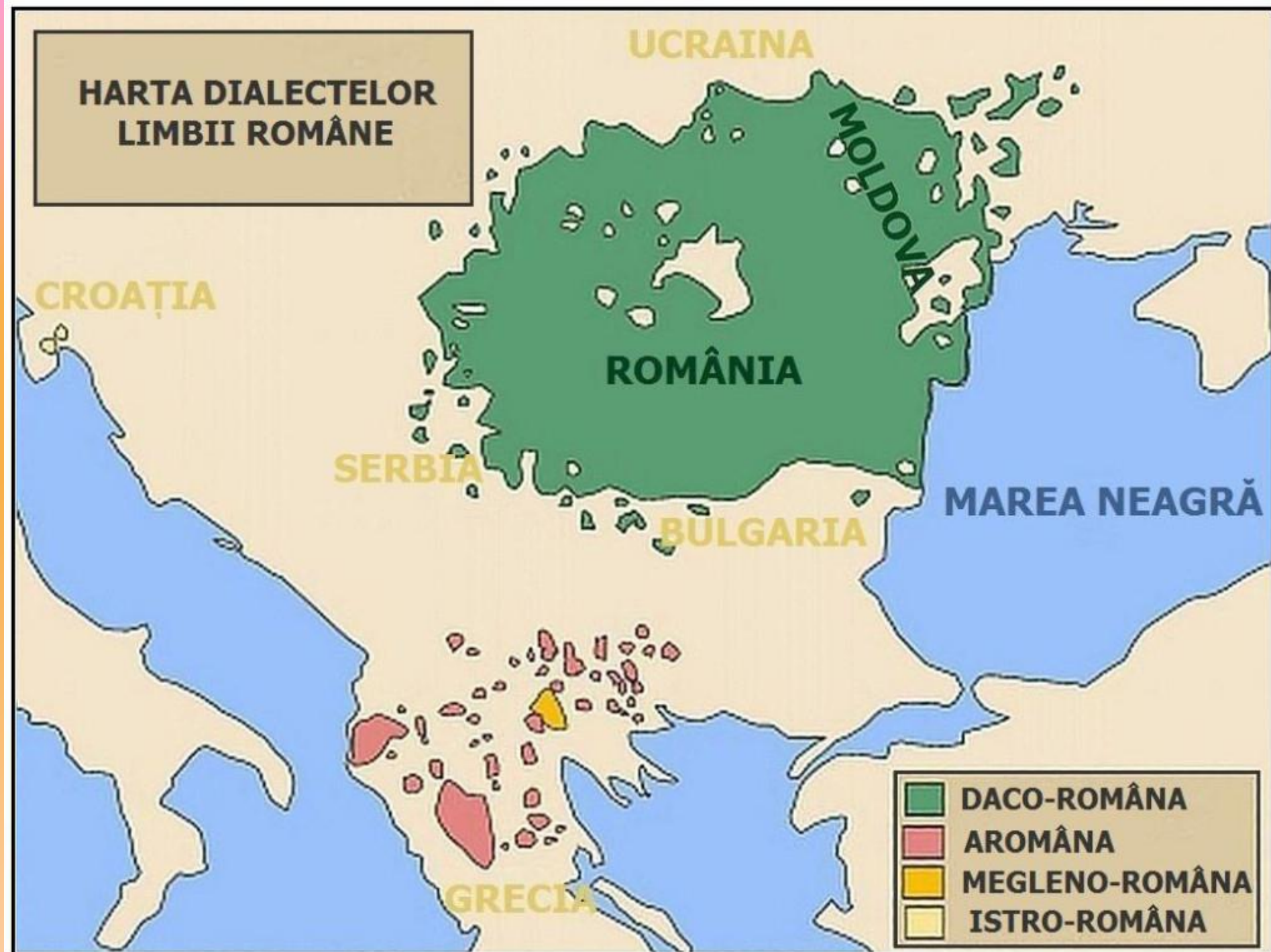
IV . Evoluția limbii romane

Momentele importante ale evoluției
limbii romane au fost :

1. procesul de formare a limbii române se încheie în sec VI-VII, rezultând **româna comună** ;

2. în sec XIV-XV are loc
desprinderea dialectelor limbii
române: **aromâna,**
meglenoromâna, istroromâna,
dacoromâna;

**HARTA DIALECTELOR
LIMBII ROMÂNE**

3. limba română este influențată în perioada veche de următoarele limbi: **slavona, turca, maghiara, germana, neogreaca**

4. în **1521** (sec al XVI-lea) apare primul document cunoscut scris în limba română, *Scrisoarea lui Neacșu de la Câmpulung*.

[illegible]

„МѢДРОМЪ И ПЛЕМЕННОМЪ И ЧИСТНОМЪ И БОГЪМ ДАРОВАННОМЪ ЖЕПАН Ханъш Бегнер ѡТ брашоѡ много
ЗДРАВІЕ ѡТ НѢКШЪА ѡТ ДАЛГОПОЛЕ“

(Înțeleptului și de neam și cinstitului și de Dumnezeu dăruitului jupan Haneș Begner din Brașov multă sănătate de la Neacșu din Dălgopole).

„И пак (și iarăși) dau știre domniei tale за (despre) lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eșit den Sofiia și almintrea nu e, și se-au dus în sus pre Dunăre. И пак să știi domniia că au venit un om de la Nicopol de mie me-au spus că au văzut cu ochii lor că au trecut ceale corabii ce știi și domniia pre Dunăre în sus. И пак să știi că bagă den toate orașele cîte 50 de omin să fie în ajutor în corabii. И пак să știi cumu se-au prins nește meșter den Țarigrad, cum vor treace aceale corabii la locul cela strimtul ce știi și domniia. И пак spui domnietale de lucrul lu Mohamet beg, cum am auzit de boiari ce sînt megiiăș, și de gener-miu Negre, cumu i-au dat împăratul slobozie lui Mahamet beg pre io-i (unde-i) va fi voia pren Țeara Românească iară el să treacă. И пак să știi domniia că are frică mare Бăсărab de acel lotru de Mahamet beg, mai virtos de domniele vostre. И пак spui domnietale ca mai marele miu, de ce am înțeles și eu. Eu spui domnietale, iară domniia ești înțelept și aceste cuvinte să ții domniia la tine, să nu știe umin mulți și domniele vostre să vă păziți cum știți mai bine. И Бог те БЕСАНГЪ ЗМІНЪ.“ [Și dumnezeu să te bucure, amin.]

5. tot în sec al XVI-lea se scriu primele cărți în limba română – texte maramureșene(Codicele voronețean, Psaltirea scheiană, Psaltirea voronețeană, Psaltirea Hurmuzachi);

6. Primele tipărituri în limba română datează din a 2 a jumătate a sec al XVI-lea, fiind editate de către *diaconul Coresi*, ce tipărește 11 articole religioase în limba slavă și 9 cărți în limba română.

Tipăriturile sale constituie după unii lingviști români începuturile limbii române literare deoarece diaconul, originar din Targoviște utilizează limba din această zonă care a devenit baza limbii române literare.

Origine și evoluția limbii române

7. Sec al XVII-lea are o deosebită importanță în evoluția limbii române literare pentru că se înmulțește tipărirea de **cărți religioase** în limba română.

Cele mai importante astfel de tipărituri sunt *Cazania* (1643)-Varlaam , *Noul Testament de la Bălgrad*(1648)-Simion Stefan , *Psaltirea în versuri* (1673)-Dosoftei, *Biblia de la București* (1688), *Didahiile* lui Antim Ivireanul.

Prin ele, treptat , limba română originea și evoluția limbii române evoluează, își îmbogățește vocabularul, se nuanțează. În aceste tipărituri găsim începuturile stilului beletristic, astfel în *Psaltirea* lui Dosoftei apar primele imagini poetice, figuri de stil, comparații artistice. Prin *Didahiile* lui Antim Ivireanul se pun bazele stilului oratoric. În *Cazania* lui Varlaam apar elemente ale stilului popular narativ. În *Predoslavia către cititori* a lui Simion Ștefan este pusă problema latinității limbii române și a unității ei.

१. अष्टमस्कन्धः

Psaltirea în versuri - Dosoftei

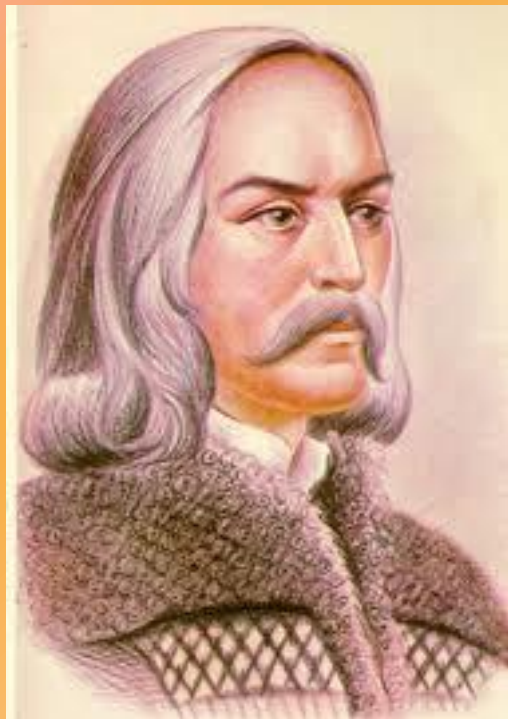

Biblia de la București - 1688

Origine și evoluția limbii române

8. În sec XVII-XVIII apare
istoriografia în limba română
odată cu marii cronicari Grigore
Ureche, Miron Costin, Ion Neculce.

Grigore Ureche

Miron Costin

Origin

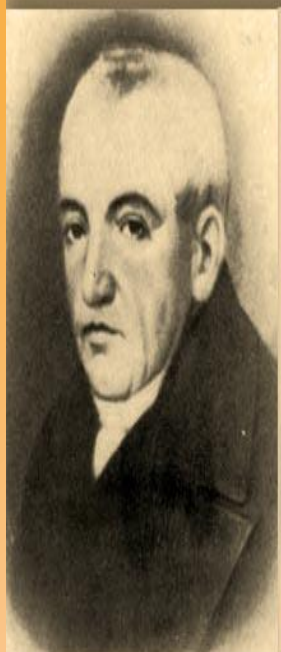

Ion Neculce

9. În ultimele 3 decenii ale sec. al XVIII-lea, odată cu apariția Școlii Ardelene, începe procesul de **modernizare a vocabularului** prin introducerea de neologisme de origine franceză sau din latina cultă.

ȘCOALA ȚĂRĂNEANĂ

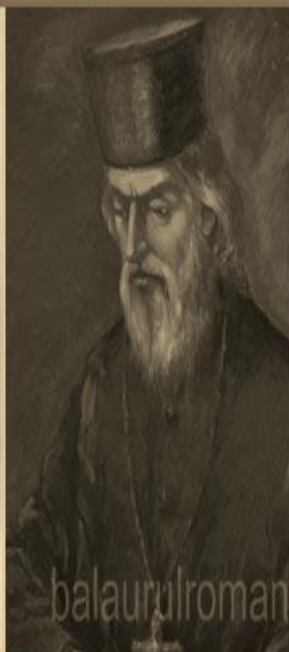
"Virtus Romana Rediviva"

Petru Maior
1756 - 1821

Gheorghe Șincai
1754 - 1816

Samuil Micu
1745 - 1806

Ioan Budai-Deleanu
1763 - 1820

10. Modernizarea vocabularului limbii române are loc în sec. al XIX lea, după Unirea din 1859, când în limba noastră pătrunde un număr mare de *neologisme de origine romanică, datorită cărora se produce un proces de reromanizare a limbii române și de modernizare a vocabularului.*

O contribuție importantă la formarea limbii române literare aparține pașoptiștilor, iar stabilizarea limbii române literare în tiparele ei actuale se produce prin opera marilor clasici: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L.Caragiale, Ioan Slavici.

1869

1878

1885

1887

11. Procesul de perfecționare a limbii române continuă și în sec. al XX -lea, la îmbogățirea masivă a limbii literare cu neologisme contribuind simbolistii și scriitorii interbelici, ce consolidează procesul de modernizare a limbii început la jumătatea sec al XIX -lea.

Influente neologice asupra limbii române:
franceza, latina cultă, italiana, spaniola, rusa, germana, engleza.